

Fladdermusexkursion

Örkelljungabygdens Natur har köpt in en ultraljudsdetektor. Den används till att översätta fladdermusens hörfrekventa ljud till ljud som vi kan höra. Olika fladdermöss har olika ljud och man kan med hjälp av en detektor avgöra vilken art det är.

Själv har jag bara haft förmånen att studera fladdermöss här hemma men jag har alltid undrat vilken art det är som lever här. Jag har sett hur de flyger på jakt efter insekter bland ekarna. Ibland har de nästan snuddat vid huvudet. Numera vet jag också var de håller till på dagen, men jag vet fortfarande inte vilken art det är frågan om, eller om det rör sig om mer än en art?

Kunskapen om vilka fladdermöss som finns i kommunen är idag inte särskilt stor. Var finns det fladdermöss och hur många arter kan påträffas i kommunen? År 2008/2009 gjordes en vinterinventering av fladdermöss i jordkällare av sydskaningarna Jörgen Fromark och Per Gunnar Larsson (Alcedo 2009-1).

Janne och jag bestämde oss för att hitta en lämplig kväll för att gå ut och prova detektorn. Ingen av oss visste riktigt hur den fungerade och inte heller var vi skulle börja leta. Det följde med en liten informationslapp med olika frekvenser som man kunde pejla in för att försöka höra olika fladdermöss. Det borde inte vara så svårt.

Efter lite övertalning gick Janne med på att prova Hjälmjöborsområdet. Min magkänsla sade mig att det måste vara det perfekta stället för fladdermöss att bo och jaga insekter på. Här fanns det relativt gamla byggnader, nära till vatten och gamla träd samt lite öppna ytor. Vi gick ned till trädungen nere vid sjön framför huvudbyggnaden och började ratta in frekvenser.

Apparaten brusade bara medan vi pejlade runt med den och lyssnade. Ingenting! Konstigt, här var det ju perfekt förhållanden för fladdermöss att jaga på, vid sjön, bland träden, runt den öppna gräsytan och längs med strandkanten. Vad var det som var fel, vi eller detektorn? Kanske var det för ljus än. Vi gick vidare längs med sjökan-

Brunlångöra under vinterdvalan i en jordkällare. Foto: Janne Johansson

ten och upp mot de stora granarna och bort mot campingen, fortfarande hörde vi ingenting.

Nu började det bli sent och vi var på väg att ge upp. Mörkt var det också. Lite besvikna fortsatte vi förbi tennisbanan och mot dammen när det plötsligt blev ett annat ljud från detektorn. Nästan samtidigt ser vi en fladdermus på jakt över dammen.

Brunlångöra. Foto: Jens Rydell

Den fungerar ju, vi hörde tydligt ljudet av fladdermusen genom detektorn och vi ser hur den flyger över dammen på jakt efter insekter. Så häftigt!

Kanske hade vi börjat titta efter fladdermöss för tidigt, innan de kommit igång med sin jakt. En fladdermus lyckades vi pejla in i alla fall och troligen var det en vattenfladdermus.

Nu förstod både Janne och jag oss på detektorn och vi hade lite koll på vilken frekvens som var "lättast" att pejla in de vanligaste fladdermössen på, så nu var det dags för en riktig exkursion.

Vi träffades som vanligt på Nettoparkeringen en junikväll. Det var många som verkade vara intresserade av fladdermöss för det var god uppslutning. Efter lite funderande bestämde vi oss för att leta efter fladdermöss vid Hjälmjön. Eftersom det inte var mörkt ännu tog vi stigen längs med Pinnån dit.

Det var ännu inte riktig skymning när vi kom fram till sjön så vi stannade vid Mamasvik för lite enkel information om detektorn och om fladdermöss. Både Janne och

jag är nybörjare i detta så vi måste ju få chansen att erkänna det så att man inte ställer några höga förväntningar på oss.

När det började skymma började vi gå mot Roddstationen. På vägen dit var detektorn igång och redan efter en kort vandring lyckades vi pejla in ljudet från en fladdermus, någon såg till och med skymten av den när den flög runt. Nu var fladdermössen igång i alla fall. Inspirerade av den första fladdermusen fortsatte vi vidare längs vägen mot Roddstationen men stannade till emellanåt för att pejla in ljud. Ibland kunde vi också höra fler ljud från andra fladdermöss och vi diskuterade lite om skillnaden mellan lätena. En del tyckte att man kunde höra skillnad.

Är man proffsig kan man spela in fladdermusljud och föra in dem i ett datorprogram som kan analysera ljudet och på det viset kan man så få fram en säker artbestämning. Tyvärr är det ingen i föreningen som har den möjligheten, inte än.

Vi fortsatte bort mot campingen och när vi kom längs stigen som går alldeles vid vattnet, innan båtlänningen, fångade vi in ett starkt fladdermusläte i vår detektor. Snart såg vi två fladdermöss som jagade

Brunlångöra. Foto: Sven-Erik Svensson

utmed vattenytan. Det var spännande att följa deras jaktrutt, men det började bli sent så vi fortsatte vidare upp till dammen vid campingen, där jag och Janne tidigare pejlat in en fladdermus. Tyvärr konstaterade vi att det inte var någon där ikväll.

Nu hade det blivit sent så detta var en lämplig plats att tacka för mig och cykla hem.

Vilka fladdermöss kan vi ha sett och hört? Den art som vi kan vara ganska säkra på är vattenfladdermössen som flög vid strandkanten ut mot vattnet. Sedan gissar vi oss till att vi hade en nordisk fladdermus och en stor fladdermus.

Helt säkra på arterna är vi inte, men vår förhoppning är att vi under kommande år ska bli mycket bättre på detta med fladdermöss och artbestämning!

Lena Ottosson

Svarta sjö ska kalkas varje år!

Stensåns vattensystem omfattar flera av sjöarna i Örkelljunga kommun. Man kan kanske kalla dem källsjöar i sammanhanget. I närheten av Krängelbygget finns sjöarna Gårdsjön, Vita sjö och Svarta sjö. Ett vackert beteslandskap breder ut sig på flera håll kring dessa sjöar.

Den nordligaste av dessa tre sjöar är Svarta sjö. Den har historiskt sett delats mellan Porkenahults och Onsenabyar. Inga större vattendrag rinner ut i sjön, men en bäck som avvattnar mossmarkerna nord och nordväst ut till stöter. Bäckens utgör här gräns mellan byarna Onsenaby, Porkenahult och Sönder Össjö.

Kalkskutan

På skifteskartan från 1834 finns en bit norrut längs bäcken utritat en beteckning för en kvarn med en damm ovanför. ”Mölledamm” kallas området. I södra delen av Svarta sjö finns en förbindelse ut till Vita sjö. Vid laga skifte fanns även här en kvarn och ett ”mölledämme” utgjorde skiljet mellan vattnen.

Vattnet från de tre sjöarna (egentligen fyra, Kallrasjön bör medräknas) rinner sen sydväst ut ner till Vemmentorpsjön och vidare mot Västerhavet genom Stensån. Långa sträckor ingår det relativt lilla vattendraget i olika regleringar som genomfördes under 1900-talets första hälft.

Kalkinsatser och provfisker

Människans utsläpp av framförallt svavel och kväve har under lång tid påverkat mark och vatten. För att motverka denna trend av försurning har staten sedan 1970-talet stött kalkningsprogram för skilda sjöar och vattendrag i landet.

Innan kalkningen av Svarta sjö påbörjades var pH-värdet i sjön ca 5,5, men genom tillförseln av kalk kan man få upp värdet med bortåt 1 enhet. En kalkdosering sattes

Spridaren i verksamhet

1985 upp i tillflödet i norr, men denna insats ersattes 2004 av en direkttilleförsel av kalk från båt, vilket sker en gång om året. Innevarande år tillsattes 7 ton till sjön. Det var denna tilldragelse som Perry fångade med sin kamera den 2 november 2017. Kalkningsinsatsen administreras av Laholms kommun.

Med olika mellanrum görs också provfisker i de kalkade sjöarna. Under åren 1998, 2001 och 2011 gjordes sådana nätfisker och vid samtliga tillfällen var det fyra fiskarter som påträffades, nämligen abborre, braxen, gädda och mört, men ”i närområdets sjöar finns karpfiskarna sarv och sutare” vilka ej påträffades vid provfiskerna.

Vid 2011 års provfiske noteras att fångsten av mört och abborre var den lägsta som noterats och man anmärker vidare att sedan ”hösten 2001 har sjöns pH och alkalinitet vid ett flertal tillfällen varit nere på oroväckande låga nivåer. Det kan inte

uteslutas att dessa perioder stört reproduktionen för sjöns fiskbestånd.” (Nätprovfiske i Hallands län 2011. En biologisk effekttuppföljning av 13 kalkade sjöar)

I länsstyrelsen skrift *Åtgärdsplan för kalkning i Skåne 2003-2007* (Collvin, Månsson, Eriksson) konstaterar man att ”kunskapen om biologin är bristfällig (vad gäller Svarta sjö) vilket bl.a. blev avgörande för att sjön prioriterades ned i nationella kalkningsplanen. Här finns en artrik bottenfauna med några försurningskänsliga arter, framför allt dagslände- och snäckarter. Längre nedströms sjön finns havsvandrande lax och öring. Området är också fågelrikt, både vad avser häckande och flyttande fågel.”

Stensåns Vattenråd har i år tagit beslut att inventera Stensåns källvatten i Örkeljunga kommun under åren som kommer. Det blir spännande att få ta del av de resultat som då kommer fram.

Andra sjöar och vattendrag

Kalkdosering vid Smedjeån

Kalkinsatser har som bekant under åren även gjorts i andra vatten i Örkeljunga kommun. Detta gäller bl.a. Vårsjön, som är en källsjö i Helge ås vattensystem och vidare har man med hjälp av en doserare höjt pH-värdena och alkaliniteten i Smedjeån, belägen strax innan detta tillflöde når Store sjö. Pinnån är ju en del av Rönne ås vattensystem, men i detta sammanhang har man inte ansett det befogat att kalka vare sig de sjöar eller delar av vattendraget som berör Örkeljunga. Lärkesholmssjön är dessutom en s.k. referenssjö och är även av detta skäl undantagen från alla antiförsurningsinsatser.

Att Svarta sjö nu för tiden kalkas från båt varje höst framgår som nämnts av bilden här intill. Men även Vårsjön kalkas på detta sätt, men detta sker endast vartannat år. Store sjös vatten, gränssjön mellan Halland, Småland och Skåne, började kalkas 1986 och i detta fall använder man kalkdosering i två tillflöden till sjön. Den ena av dem är belägen vid Smedjeån som rinner upp borta från Långalts myr.

Text: Janne Johansson Foto: Perry Vigelsbo

Stenskvättan i kommunen

Stenskvättan finns som häckfågel på strandängar längs kusten och ända upp till kalfjällets fjällhedar. Den föredrar öppen terräng med gräsytor och steniga partier. I vår kommun är det oftast stengärdesgårdar med betade marker runt omkring, som blir artens tillhåll. Eller som Rosenberg skrev i sin *Fåglar i Sverige*: ”Stenskvättan tillhör stenriket”. Dessa biotoper blir tyvärr allt mer sällsynta i norra Skånes skogsbygder, med minskad djurhållning och med detta följer, att de öppna markerna blir planterade

Stenskvätta på taknocken. Foto: Perry Vigelsbo

med gran eller helt enkelt förbuskade. Detta får oss att tro att stenskvättan har en sviktande population på landsbygden i kommunen. Därför genomfördes en enkel inventering av arten. Tyvärr finns det ingen tidigare inventering att göra jämförelser med.

Miljöer skapade av människan har blivit uppskattade, blivit nya livsbiotoper för stenskvättan. Hamn- och industriområden, grustag och liknande har blivit platser där fågeln häckar. Dessa uppväger dock inte på långa vägar minskningen stenskvättan har genomgått i jordbruksmarkerna. Fjälltrakternas stenskvättor har till skillnad från övriga biotopers skvättor behållit sin numerär. Så minskningen av vår totala population i landet, tycks bero på, dels att småbruksmarkerna växer/planteras igen, dels på

det intensifierade jordbruket i slättlandskapet. För oss i Örkelljunga är det då den förstnämnda miljön som till stor del försvunnit och gjort stenskvättan mindre vanlig i kommunen. Man kan förmoda att stenskvättan var mycket talrikare i våra trakter för 50 år sedan. Lantbruk med nötkreatur fanns kvar och därmed ytor med betad gräs. Och på många lokaler fanns det blottlagda stenrösen och stengärdesgårdar runt omkring, med möjliga boplatser för arten.

Men tänk! Cirka 75% av landets stenskvättor häckar i fjällkedjan! Den långsiktiga trenden för arten är en minskning, men den mera kortsiktiga, både i landet som helhet och i Skåne, är att den planat ut och möjligen stabiliserats på en lägre nivå.

Hur är det då beställt med stenskvättan i Örkelljunga? Det råder ingen tvekan om att antalet möjliga häckningsplatser har minskat radikalt med tanke hur många lantbruk med djurhållning som försvunnit. Inventeringen, som vi i år genomförde i ÖN:s regi, innebar att kommunen delades upp med en ”ansvarig” person för varje område. Uppmaningen var att under häckningsperioden notera sedda stenskvättor och gärna under perioden besöka lokaler som tidigare hyst stenskvättor och även kolla av andra potentiella lokaler. Besöken skulle helst vara spridda under stenskvättans häcknings-säsong från etablerat revir till flyg-unga ungar. Utöver de ”ansvariga”, var några inventerare utan något specifikt område och ”flöt” omkring efter eget godtycke. Flest besök fick de lokaler som brukar besökas även då det inte inventeras. Målet som vi kommit överens om, var att i alla fall kolla av kända och möjliga lokaler två till tre gånger under häckningstiden.

Stenskvättelokaler som ännu består, och gjort det under lång tid, finns så klart. Sådana är Svinstorp, St. Kjellstorp, Attarp och Esborrharp. Antalet par, som under 2017 bevisligen bedömts häcka, blev 15-17 par. Och så tillkommer detta, att ju färre par som finns, ju lättare är det att missa något par! Så en försiktig gissning är, att det kan finnas något mellan 20 och 30 par i kommunen. Men, felmarginal finns så klart, och riktigt bekvämt känns det inte. Insatsen kunde varit större, men fram över har vi något att gå efter.

Som tabellerna visar, finns det ett antal lokaler där stenskvättan häckat i år. En gemensam nämnare är att nästan samtliga lokaler har betande nötkreatur, hästar eller får i sin omedelbara närhet. Och stengärdesgårdar, stenhögar, ihopsamlade efter många

Ungfågel. Foto: Perry Vigelsbo

års röjningar av åkermark, finns runt eller mitt i dessa lokaler. Man kan också förmoda att hävd och bete har skett här under många hundra år. Viktigt är också att dessa stensamlingar inte är beväxta med träd och buskar i någon större grad. Enstaka, glest växande träd och buskar spelar nog ingen större roll, men nära hundra procent måste vara kala stensamlingar och gärdesgårdar.

Så egentligen borde det vara ganska lätt att locka stenskvättor till lokaler som har betande boskap, med rikligt förekommande stensamlingar. Blottlägg gärdesgårdarna som ofta finns runt, eller mitt i dessa betesmarker. Efter markägarkontakt och överenskommelse kan detta vara ett lämpligt vinterarbete!

En av lokalerna som inte ryms i ovan nämnda resonemang är Smörmyr. Den tidigare verksamheten med brytning av torv har upphört, och de öppna, bara ytorna lockar tydligen arten, då häckning konstaterades där i år. Det är, som tidigare nämnts i texten, uppenbart att stenskvättan även kan acceptera biotoper skapade av människan. Möjligen häckade den även på det nya industriområdet i Skånes Fagerhult och har gjort det tidigare år även på Örkelljunga industriområde.

Som avslutning kan här nämnas, att enligt Skånsk Fågelatlas hyser Skåne endast 1% av landets stenskvättor, eller ca 4 000 par

Stengårdsgård i Esborrarp. Foto: Janne Johansson

Byar med stenskvätteobsar – häckning (konstaterad, trolig)

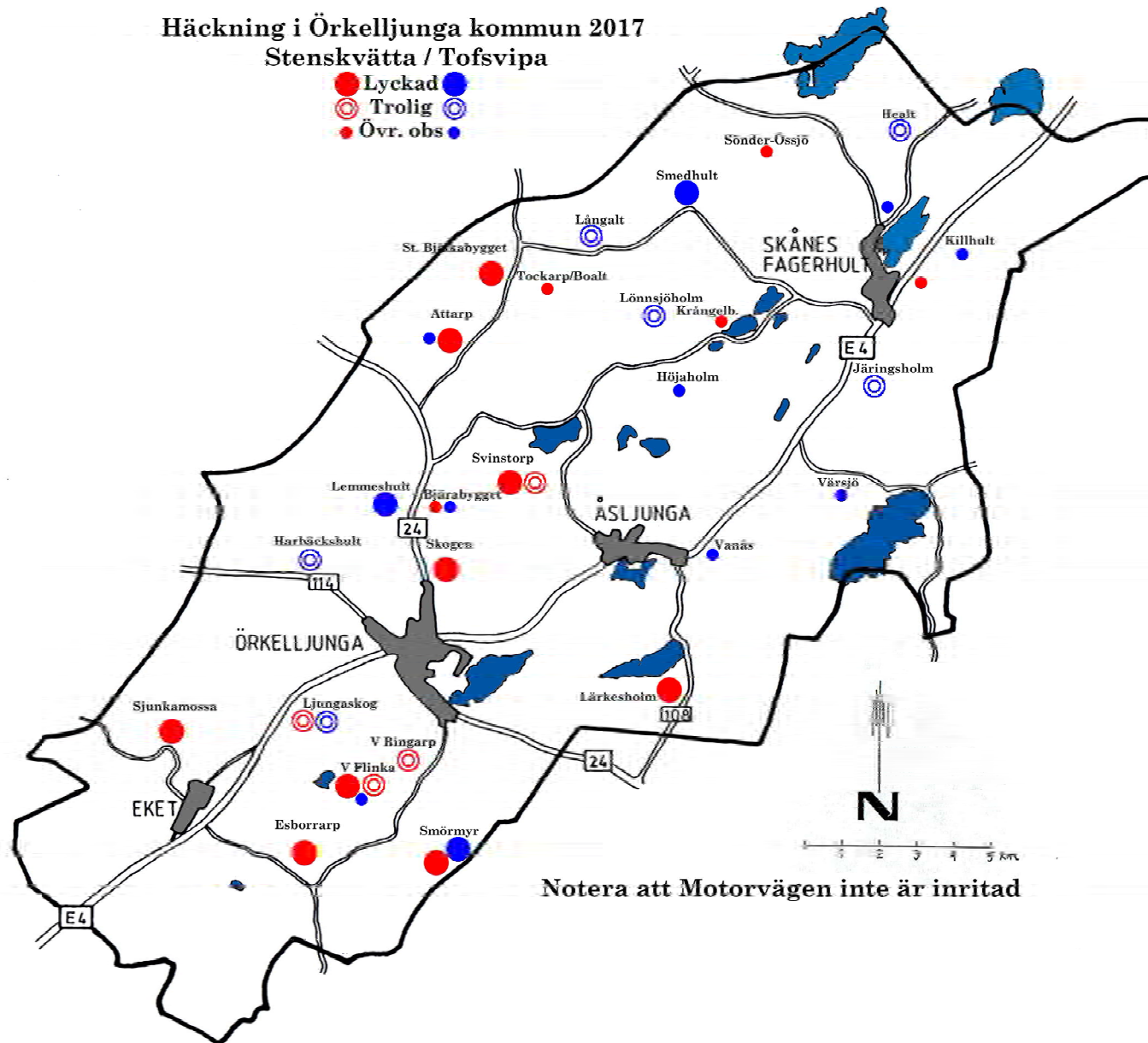
Esborrarp	11/4 – 0; 9/5 – 2; 28/6 – 3-5
Smörmyr	21/5 – 2 (par); 3/7 – 2 (par), mat i munnen
V Flinka (Arne P)	9/4 – 0; 11/4 – 0; 9/5 – 2; 13/5 – 1
Ljungaskog	11/4 – 0; 1/5 – 0; 9/5 – 0; 19/5 – 0; 27/6 -x
Sjunkamossa	11/4 – 0, 9/5 – 2 (par); 28/6 – 3 (minst)
V Ringarp	15/5 – 2 (par); 3/7 – 0
Lärkesholm	14/4 – 0; 30/4 – 1; 7/5 – 2 (par); 14/5 – 2 (par); 11/6 – 1
Skogen	2/4 – 1; 12/4 – 1; 14/4 – 1; 16/4 – 1; 29/4 – 2 (par); 5/5 – 2
Svinstorp	4/5 – 2 (par)
Attarp	28/6 – 4
Stora Bjälkabygget	14/4 – 0; 1/5 – 2 (par); 6/5 – 0; 14/5 – 1; 28/6 – 2
Bjärabygget (Öa)	9/5 – 2
Krångelbygget	26/4 – 1
Sönder Össjö	8/4 – 1
Fagerhult (ind. omr.)	19/4 – 1; 17/6 – 1
Ö Tockarp (Gunnas)	30/4 – 1; 1/5 – 0
Smedhult/Långalt	13/5 – 2 (par)

Byar med enbart negativa stenskvätteobsar

Årröd	9/5 – 0
Västrarp	11/4 – 0; (9/5 – 0)
Persköp	9/5 – 0
Åkarp	11/4 – 0
Ramnekärr	2/5 – 0
Östra Flinka	9/4 – 0; 11/4 – 0; 21/5 – 0
Smörmyr	14/5 – 0
Grytåsa	9/4 – 0; 2/5 – 0; 21/5 – 0
Ekholm	2/5 – 0; 21/5 – 0
Värsjö	14/4 – 0; 6/5 – 0
Smedhult	7/5 – 0

Häckning i Örskelljunga kommun 2017 Stenskvätta / Tofsvipa

- Lyckad ●
- Trolig ●
- Övr. obs ●

Tofsvipan i kommunen

”Tofsvipan är en årlig, men numera sparsam häckfågel i kommunen.” Så skrev Patric Carlsson och Peter Hector i sin bok *Fåglarna i Örkelljunga kommun* (1999). Våren och försommaren 2017 har tofsvipans utbredning i dagens naturlandskap undersökts

Tofsvipa. Foto: Patrik Carlsson

av medlemmar i Örkelljungabygdens Natur. Även stenskvättan inventerades, vilket redovisas i en artikel av Björn Herrlund.

Tofsvipan är på flera sätt en fågel som drar till sig vår uppmärksamhet. Inte minst under våren, under häckningstiden. Man kan sammanfatta de krav på miljö som den har genom att citera några rader i boken *Svensk fågelatlas* (Svensson, Svensson & Tjernberg, 1999): ”Den föredrar att häcka i ett varierat landskap, där det finns åkrar eller vallar för bobygge och kortvuxna, helst fuktiga, gräsmarker för ungdomarnas födosök. Förkärleken för lågt bevuxna, och gärna helt vegetationslösa, områden för bobygge gör att man hittar de högsta tätheterna på fält med vårsådda grödor.”

Vår vanligaste vadare

I den spännande boken *Skånes Fågelatlas* (Bengtsson & Green, 2013) slår författarna fast att tofsvipan är Skånes vanligaste vadare, men i landet som helhet blir den passerad av morkulla, enkelbeckasin, grönbena, ljunpipare och drillsnäppa. Men man konstaterar vidare att tofsvipan minskat starkt under de senaste 30–40 åren och för Skånes del är det framförallt i det skogsdominerade landskapet som arten minskat.

I *Svensk fågelatlas* jämför man tofsvipans tillbakagång med den i Finland och Danmark. En uppskattad siffra på 120 000 par vipor i slutet av 1970-talet kan mot slutet av 1990-talet ha minskat till bara en tredjedel. Men minskningen av artens numerär tycks hålla i sig och resultaten från Svensk fågeltaxerings standardrutten tyder på att tofsvipan under bara de senaste tio åren har minskat med 40%.

I samband med att Örkelljungabygdens Natur deltog i riksinventeringen av storspov 1999 kom vi också att kasta ett extra öga efter traktens häckande tofsvipor. Resultatet från denna inventering redovisades av Björn Herrlund i Alcedo 1999-3 (*Tofsvipan i Örkelljunga kommun 1999*).

Inventerare under häckningssäsongen

Under årets inventering av tofsvipor (och stenskvättor) deltog ett flertal personer på ett aktivt sätt i eftersökningarna. Björn Herrlund, Eva Persson, Kurt Arne Johansson, Janne Johansson, Jörgen Andersson, Lars Schale, Leif Sigbo, Lennart Persson och Patric Carlsson var flitigast engagerade, men flera betydelsefulla observationer lämnades också av Anders Karlsson, Fredrik Edvardsson, Gunnar Edvardsson, Magnus Gustafsson, Mats Gustafsson, Niklas Kronkvist och Perry Vigelsbo.

Inventeringen lades upp på så vis att olika skådare fick ansvar för var sin del av kommunen, här skulle alla observationer av tofsvipor noteras, även ”negativa” sådana. Kvarstannande vipor som förmodligen påbörjat häckningsförsök var extra viktiga att hitta och kunde man sen inregistrera flygga vipungar längre fram på säsongen – ja, då var det bingo!

Givetvis var det positivt om samma områden även besöktes av andra inventerare än de som hade huvudansvaret. Örkelljunga omfattar ett 85-tal olikstora byar, så problemen var stora att täcka in alla dessa marker på ett rimligt sätt. Den kunskap som fanns om äldre viplokaler var därför viktig när vi prioriterade våra fältbesök.

Årets första tofsvipa i kommunen rapporterades in från Ljungaskog av Björn den 18 februari. En dryg vecka senare, den 27 februari, kunde även Lennart registrera en Ljungaskogsvipa och den 5 mars meddelade Mats Gustafsson från Långalt att vipan, nu fanns i hans marker. Samma dag ställde Zigge kosan norröver och visst hittade han tre vipor i Sönder-Össjö, medan Patric veckan efter fick sitt första vipkryss i Höjaholm. Nu var inventerandet igång!

Äldre viplokaler i Harbäckshult, Höjaholm, Flinka m.fl.

Att tofsvipan längre tillbaks under 1900-talet var vanlig, ibland säkert mycket vanlig, visar sig vid samtal med äldre jordbrukare och naturintresserade på orten. Göte Nilsson nämner från sin utkik i Harbäckshult att detta också gällde för kulturmarkerna där. Den fanns gärna på ängsmark, även på åkermark, på mossodlingar, t ex ner mot Harbäcksen. Göte kunde då på håll uppifrån backarna, med kikarens hjälp, leta upp ett flertal vipbon på denna nutida betesmark. Han påminde sig ha kunnat räknat in upp till fyra bon.

Att tofsvipan gärna har häckningsplatser i små kolonier har vi under åren kunnat konstatera. I alla fall att de föredragit att bygga sina enkla bobalar relativt nära varandra. Kjällstorps marker i Lärkesholm hyste förr i tiden flera par, Esborrarp likaså, i Höjaholm och i Västra Flinka (bröderna Nilssons). Och även under innevarande år, har flera vipor gjort gemensamma häckningsförsök, både i Smedhult och i Lemmeshult. Har kanske ett tofsvipepar fördel av att ytterligare något par gör häckningsförsök i närheten? Att gemensamt möta fiender som kråkfågel, måsar, katter eller rävar?

Om man studerar de tofsvipeobsar som flitiga rapportörer lagt in på Artportalen under åren kan man få fram ytterligare lokaler av intresse. Under perioden 1997–2005 har noteringar om tofsvipor ofta kommit från lokaler belägna i Höjaholm, Bosjöholm, Flåssmyr, Västra Flinka, Stjärneholmssjön, Åkarp, Krängelbygget, Flinka sjö, Östra Tockarp, Grytåsa och Stora Bjälkabygget.

Under perioden mellan 2006 och 2010 ser listan istället ut så här: Höjaholm, Fagerhults flygplats, Långalt, Lärkesholm, Havabygget, Västra Flinka, Åkarp, Långasjön, Flinka sjö, Grytåsa, Sjunkamossa, Lemmeshult, Ljungaskog och Svinstorp.

Och kommer vi så fram mot vår egen tid, mellan åren 2011 och 2016, blir en likartad uppräkningslista: Smörmyr, Ljungaskog, Harbäckshult/lillgården, Långalt, Smedhult, Sönder-Össjö, Järingsholm, Krohns damm, Krängelbygget, Västra Flinka (br. Nilssons) och Flinka sjö.

Tofsvipan lägger oftast fyra ägg

Foto: Mats Gustafsson

Redovisning och resultat av årets inventering

Resultatet av årets tofsvipeinventering kan säkert redovisas på olika sätt. Här inunder har vi gjort en enkel sammanställning med uppräknandet av enbart de lokaler (byar) där tofsvipor konstaterats vid olika besök. Notering har i många andra fall också gjorts när inga vipor har visat sig, vi kallar detta negativa obsar. Dessa har redovisats för sig.

Många av viplokalerna har besökts ett flertal gånger, vilket framgår av att inventerarens besök och eventuella tofsvipor markerats på rad efter varann i datumföljd. Å andra sidan finns också många lokaler som bara besökts några få gånger.

Byar med tofsvipeobsar – häckning (konstaterad, trolig)

V Flinka/Store mosse	24/3 – 0; 27/4 – 1
V Flinka (Arne P.)	5/5 – 1; 13/5 – 3
Ö Flinka, Krohns damm	9/5 – 1
Smörmyr	1/4 – 1; 14/5 – 1; 21/5 – 3+5(?); 10/6 – 1
Ljungaskog	18/2 – 1; 27/2 – 2; 6/3 – 24; 8/3 – 7; 11/3 – 1; 14/3 – 2; 28/3 – 0; 9/4 – 0; 28/4 – 1; 3/5 – 1; 5/5 – 1; 6/5 – 2; 6/5 – 1 (damm); 19/5 – 2; 23/5 – 1 (damm)
Harbäckshult	observationer under maj, juni och juli (Niklas K)
Åsljunga	7/5 – 2
Lemmeshult	9/4 – 5; 13/4 – 4; 29/5 – 2 ruv+överg bo, 4 ägg; 19/7 – 3 par, 4 ungar
Attarp	14/5 – 2
Bjärabygget (Öa)	3/5 – 4; 4/5 – 2
Höjaholm	12/3 – 1; 18/3 – 0; 12/4 – 0; 16/4 – 0
Lönnsjöholm	12/3 – 1; 30/4 – 3; 5/5 – 2; 29/5 – 2
Långalt (Mats G)	5/3 – x; 9/4 – 0
Smedhult (Söderslätt)	14/3 – 18; 16/3 – 19; 26/3 – 18; 1/4 -9; 6/4 – bo m 3 ägg+ 2 bobyggande; 8/4 – 9; 9/4 – 9; 16/4 – 3 varav 1 ruvande, 2 på vakt; 6/5 – 3-4 bon; 12/5 – 3 bon m 4 ägg; 13/5 – 4, inga bon med ägg 4/6 – 3
Sönder Össjö	5/3 – 3; 12/3 – 0; 3/4 – 1; 8/4 – 4; 9/4 – 3; 3/6 – 5; 4/6 – 2; 21/6 – 2 (Lille sjö)
Healt	12/4 – 3; 16/4 – 8; 17/4 – 4; 4/6 – 3
Fagerhults flygplats	1/4 – 1
Flåssmyr (Killhult)	10/4 – 2; 12/4 – 0
Järingsholm	14/4 – 2, varav 1 ruvande; 30/4 – 1 ruvande; 6/5 – 1
Värsjö	31/3 – 2 (sjön); 1/4 – 2 (över sjön); 3/4 – 2 (mossåkrar), 14/4 – 0; 6/5 – 0

Observera att de olika lokalerna (byarna) alls inte besökts lika många gånger! Flera platser med tidigt observerade tofsvipor uppsöktes kanske 6-10 gånger och då var det

betydligt lättare att avgöra om dessa vipor också gjorde reella häckningsförsök. I Smedhult och Lemmeshult gjordes häckning i småkolonier, med 2-3 par. Ofärgade lokaler bedöms *inte* ha hyst ett häckande vippar detta år.

Byar med enbart negativa tofsvipe-obsar

Årröd	17/3 – 0; 26/3 – 0
Esborrharp	17/3 – 0; 24/3 – 0; 26/3 – 0; 31/3 – 0; 11/4 – 0; 9/5 – 0
Åkarp	17/3 – 0; 26/3 – 0; 31/3 – 0; 11/4 – 0
Västrarp	17/3 – 0; 26/3 – 0; 11/4 – 0
Persköp	26/3 – 0; 12/4 – 0
Sjunkamossa	17/3 – 0; 26/3 – 0; 11/4 – 0
Ramnekärr	12/4 – 0; 2/5 – 0
Västra Flinka	17/3 – 0; 24/3 – 0; 26/3 – 0; 31/3 – 0; 9/4 – 0; 11/4 – 0
Östra Flinka	24/3 – 0; 28/3 – 0; 9/4 – 0; 11/4 – 0; 21/5 – 0
Östra Ringarp	1/4 – 0; 30/5 – 0
Grytåsa	28/3 – 0; 9/4 – 0; 2/5 – 0; 21/5 – 0
Ekholm	4/4 – 0; 2/5 – 0; 21/5 – 0
(Skönna)	10/4 – 0
Kyrkolycke	22/3 – 0; 10/4 – 0
Skogen	12/4 – 0
Mörkahult	22/3 – 0
Stivelsmosse	12/4 – 0
Harbäckshult	22/3 – 0; 10/4 – 0; 12/4 – 0; 17/4 – 0
Gudebygget	17/4 – 0
Björnamossa	18/3 – 0; 17/4 – 0
Florshult	14/3 – 0
Drakabygget	14/3 – 0
Stora Bjälkabygget	14/4 – 0; 1/5 – 0; 6/5 – 0; 14/5 – 0
Östra Tockarp	14/3 – 0; 1/5 – 0
Boalt	14/3 – 0
Bosjöholm	18/3 – 0
Krångelbygget	12/3 – 0; 2/4 – 0; 12/4 – 0; 26/4 – 0
Lärkesholm	14/4 – 0; 7/5 – 0; 14/5 – 0
Björnholm	18/3 – 0

Observera att negativa observationer gjorts i ett flertal byar/lokaler. Av tabellen ovan ser man att ett 10-tal lokaler till synes saknat tofsvipor fast man besökt platsen 4–7 gånger under fåglarnas häckningstid. Men samtidigt ska man notera att många av de övriga lokalerna utan vipobservation bara besökts en eller två gånger. En påtagligt utökad inventeringsinsats skulle säkert till en del ha förändrat bilden – även om mest på marginalen.

Kommentarer

Av tabellerna här ovan kan man möjligen dra den slutsatsen att tofsvipehäckning kan ha genomförts på ett 10-tal lokaler i Örkelljunga kommun 2017. Sammanlagt skulle då bortåt 15 par kunna noteras. Felkällorna är dock knappast försumbara, inte minst när man betänker kommunens storlek och jämför den med antalet besök i olika delar.

Foto: Perry Vigelsbo

Den enda lokal med konstaterad och delvis lyckligt genomförd häckning är den i **Lemmeshult**. Tre par höll till här men det var bara fyra ungar som överlevde uppväxttidens faror. Det var dock först efter omhäckning som ungar kunde dras upp. På lokalen i **Smedhult** misslyckades tyvärr häckningen, fast man där på ganska tidigt stadium kunde notera 3 4 bon med vardera fyra ägg. Någon omhäckning verkar inte ha genomförts på den lokalen. En häckning lär också ha påbörjats i **Järingsholm**, fast resultatet av detta försök är höljt i dunkel. I **Smörmyr**, vid den gamla orrspelslokalen, finns flera noteringar om vipföre-

komst under häckningstiden och från Niklas Kronkvist i **Harbäckshult** kom rapporter om att han hört vipor både i maj, juni och juli.

Ett flertal viplokaler har dessutom samlats under kategorin ”Trolig häckning”. Upp till 8 vipor sågs i mitten av april på plöjda åkrar i Healt, men av allt att döma resulterade besöken inte i någon påbörjad häckning. Även i Sönder Össjö påträffades från och till ett mindre antal vipor, men inte minst pga ett dåligt väder blev det inte heller här någon satsning på nya vipgenerationer. Slutligen kan Ljungaskog, Lönnsjöholm, Flåssmyr och Västra Flinka nämnas som lokaler där tofsvipor kan ha häckat, fast bevisen ibland är bristfälliga.

Sen finns det också en lång lista med lokaler, byar där tofsvipor tillfälligtvis setts av inventerarna, men som inte kan bedömas ha hyst någon viphäckning under detta år. Flera av dessa lokaler har namn om sig som f.d. viplokaler, exempelvis Höjaholm, Fagerhults flygplats, Store mosse, Värsjö och Långalt. Möjligen kan någon vipa ha gjort häckningsförsök i Långalt på gränsen till Smedhult. Här har nämligen häckningar genomförts under de senaste åren.

En stor hopar med ”negativa observationer” har noterats från ett 30-tal byar. Om man ska räkna upp ett antal av dessa kan man kanske begränsa sig till lokaler som

besökts åtminstone 3–4 gånger, exv. följande byar: Esborrarp, Åkarp, Västrarp, Sjun-kamossa, V Flinka (br. Nilssons), Grytåsa, Ekholm, Stora Bjälkabygget, Krängelbygget och Lärkesholm.

Synpunkter

Om man målar med breda penseldrag kan man som ovan antytts konstatera att inventeringen gett vid handen att det i år kanske kan ha funnits ett 10-tal lokaler med tofsvipepar, par som påbörjat och ibland också lyckats med att genomföra sin häckning. Inte är det många par precis, inte är det som förr i tiden. Ett utökat antal besök hade i flera fall behövts för att man med större säkerhet skulle kunnat avgöra häckningarnas öden.

Ett spontant inlägg på hemsidan från Smedhult, Söderslätt den 26 mars, gjort av Kurt Arne Johansson, illustrerar på sitt sätt tofsvipans situation i vår del av Skåne: ”*Kommunens samtliga tofsvipor tycks vara i Smedhult, igår fanns det 18 st nere på åk-rarna bakom Lennart Gustavssons.*”

Att många av de gamla tofsvipelokalerna nu står tomma visste vi sen länge, men arten är också lite lurig och man kan upptäcka att individerna i det lokala vipbeståndet tycks välja nya lokaler när en tid gått. Arten tycks gärna dyka upp på de håll där brukarna vänder upp och ner på sin vall.

Småkolonier i Västra Flinka (br. Nilssons), Esborrarp, Höjaholm och Lärkesholm har under tider kommit och gått. För tillfället tycks lokaler i Smedhult och Lemmeshult ha viss dragningskraft på vipsamhället; här finns brukare som vänder på jorden, brukar marken. ”*Där det finns åkrar eller vallar för bobygge och kortvuxna, helst fuktiga, gräsmarker för ungdomarnas födosök*” - där brukar vipan trivas.

Under våren 2018, den 13 mars, kommer Petter Haldén från Hushållningssällskapet till Örkejlunga för att prata just jordbruksfåglar. I teori och praktik. Då kommer tofsvipan, stenskvättan, svalorna åter upp på tapeten. Hur kan vi sköta markerna så att fåglarna trivs? Vad betyder hårt predationstryck och ”dålig” hävd? Är loppet redan kört?

Janne Johansson

Tofsvipa. Foto Patric Carlsson

Ur Fåglarna i folktron

av Carl-Herman Tillhagen, 1978

Stenskvättans många folkliga namn visar att den överallt varit en välkänd fågel. Den heter stensmack i Västsverige, stenjulpa i Östergötland, staingylp på Gotland, stenguppa och stenskvattra i Småland, stenvälp och stenväppling i Västergötland, stenstjärta i Närke, knacksparve, stensmäcka, stensparv i Dalarna, stenkneck i Norrland, vippröva i Blekinge, stenskit i Jämtland. I svenska Finland kallas den stenskira, stengläfsa och röjsmatto.

Stenskvättans färg har i England gett den namnet *white rump* eller *white ass*, dess läte, som låter ungefär som när man slår ihop två stenar, har på Shetlandsöarna skapat namnet *steinkle*, *stanechacker* på Nord-Irland och *Steinschmätzer* i Tyskland. Dess vana att följa plöjaren hoppande från koka till koka har gett den namnet trädesfink, kokhoppare m.m. I Bohuslän kallas stenskvättan för stenjulpen och dess läte över-sätts med ”Köp hö! Köp hö! Låt inte kua ligg å dö!” (Tjörn).

I England har stenskvättan dåligt rykte. Den varslar om död för den som först ser den för året. I synnerhet är detta fallet om man ser henne sittande på en sten. Ser man henne däremot sittande på en grästuva, är det ett lyckosamt förebud. Orsaken till att man inte tycker om den anses vara att den ofta syns hålla till i gamla ruiner, där dess läte liknar en hammers knackande; irländarna kallar den också *casur cloch*, dvs stenhammaren. Då man hör detta hamrande ljud förväxlas hon med de övernaturliga väsen som man av ålder på Irland ansett hålla till i gamla ruiner och borgar.

I Sverige är **tofsvipans** namn rätt och slätt vipa, men den kallas också såvipa, såkaja (Skåne), säavipa (Halland), tikråka (Västergötland) och bläcko (Gotland).

När man i Skåne vid det första vackra vädret i mars ser vipan, säger man, att nu har man bara ”vibefnysan” eller ”vibevintern” kvar. Även i Danmark talat man om ”vibevintern”. I Bara härad säger man: ”Galer vipan för tidigt, får hon tija sju gånger, ty hon har sju vintrar i gumpen. Dessa kallar man de sju vipevintrarna.”

Lägger vipan sina ägg högt, får man en våt vår och sommar, men lägger hon dem lågt, blir vädret torrt och vackert. Såvipan kallas också tikråkan, ty den anger rätta tiden för sådd (Bergum, Västergötland). Det finns en flyttfågel, som heter säavipa. När hon har kommit om våren och springer omkring på markerna och skriker sitt ”Strö! Strö!”, då är rätta tiden att så (Fagered, Halland). Såvipan kallas också såkaja. När hon kommer, skall man så korn (Örkened, Skåne). Och på Jylland har man följande gamla rim om vipan: ”Naar Jyden ser Viben top, saa fodrer han sit Hø op!” Därmed menas, att när den jydsk bonden ser vipan om våren väntar han en tidig sommar, så att han snart har bete att lita till. Han kan därför lugnt stilla upp resten av sitt vinterfoder. Ett rim från Dalby i Danmark lyder: ”Naar du første Gang hører Viben i Eng, skal du fæste din Plovkørerdræng!”

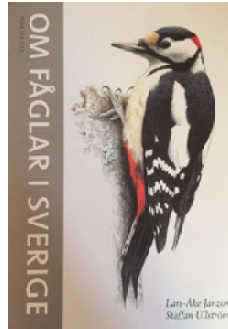

Boktips

Om fåglar i Sverige

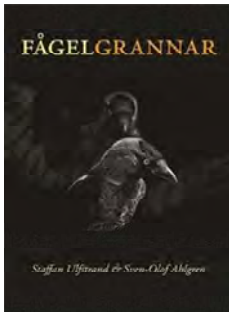
av Staffan Ullström & Lars-Åke Janzon

Fåglar är en djurgrupp som ständigt blir föremål för nya bokutgivningar. Lars-Åke Janzon har under många år arbetat på Naturhistoriska riksmuseet, medan illustratören Staffan Ullström nyttjat sin profession till att smakfullt avbilda inte minst fåglar och däggdjur. I denna publikation presenteras på ett tilltalande sätt 100 av våra svenska fågelarter på vars ett eller två uppslag. Urvalet eller bortvalet av arter måste ha varit den besvärligaste avvägningen vid bokens tillkomst. Nu saknas välkända fåglar som svarthätta, storspov, orre och tjäder. Uppgifter om varje arts utseende, förekomst, häckning och föd-oval följs av ett intressant avsnitt där både det latinska och svenska fågelnamnet förklaras. Illustrationerna är vackra och följsamma och har fått stor plats i boken. Boken konkurrerar inte med de konventionella bestämningsböckerna, utan ger på ett välavvägt sätt både den erfarne och oerfarne naturvannen en ord- och bildrik vägledning in i den svenska fågelvärlden.

Fågelgrannar

av Staffan Ulfstrand

Ett drygt 50-tal fågelarter lyfts i denna bok fram på ett engagerat och fängslande sätt med hjälp av spännande fotografier och välskrivna texter. Författaren är en välkänd zoolog med ett flertal böcker bakom sig. Bland de arter som presenteras finns bl.a. kråkfåglar, sångare, mesar, vadare, gäss, svanar och änder. Boken är ingen bestämningsbok utan utgör istället en mötesplats där läsaren ges tillfälle att berika sitt eget vetande med fakta och forskningsrön som ofta framtagits under senare årtionden. Varje fågelart ges ett eget uppslag, varvid ena sidan är text, den andra ett stämningsfullt fotografi. Skildringarna av de olika fågelarterna är spänstigt skrivna och författaren

lyckas på ett kunnigt men samtidigt lättsamt sätt skapa intresse för varje art. En röd tråd i bokens många kapitel är poängteringen av det naturliga urvalets betydelse för både fåglarnas utseende och beteende. Detta är en bok för både analfabeten och den mer kunnige ornitologen.

Janne Johansson

Styrelse, avgifter m.m.

Örkelljungabygdens Natur krets av NF

- Ordförande** Patric Carlsson, Kungsvägen 3 S, 286 34 Örkelljunga, 070-744 35 50, carlsson_patric@yahoo.com
- Vice ordförande** Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0435-501 31, janne_ringarp@telia.com
- Kassör** Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32, leif.sigbo@telia.com
- Sekreterare** Eva Persson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0708-30 14 27, evahenny@hotmail.se
- Ledamot** Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örkelljunga, 070-951 53 23, bjornherrlund@gmail.com
- Ledamot** Lena Ottosson, Hässleholmsvägen 47, 286 35 Örkelljunga, 0435-511 03, lena@ottosson.net
- Ledamot** Christer Sandén, Bladvägen 2, 286 72 Åsljunga, 0709-38 75 92, christ.sanden@gmail.com
- Ledamot** Lars Schale, Utterkroken, Killhult, 312 98 Växtorp, 072-743 11 18, lars@schale.se

Medlemsavgifter för år 2018

- 295 kr Medlem i Naturskyddsförening (NF), Naturskyddsföreningen i Skåne och Örkelljungabygdens Natur. Du får tidningen "Sveriges Natur" i färg, med normalt sex nummer per år och med en upplaga på 200 000 samt **Alcedo** tre gånger per år.
- 365 kr Familjemedlemskap i NF (fritt antal medlemmar på samma adress).
- 150 kr Lokal medlem i Örkelljungabygdens Natur. Vilket innebär att medlemsavgiften täcker framtagningen och distributionen av tidningen **Alcedo** tre gånger per år. Bankgiro nr 617-8792.
- Har du e-post eller tillgång till Internet, finns stora möjligheter till ytterligare information. Skicka ett brev till info@naturskyddsforeningen.se och fråga vad de kan erbjuda!

Studiefrämjandet är det studieförbund som vi i Naturskyddsföreningen utnyttjar vid anordnande av studiecirkel. Distriktskontor finns i Hässleholm (0451-140 90) och därifrån kan vi även få stöd till täckandet av föredragskostnader samt till tryckandet av exempelvis denna medlemstidning.

www.orkelljunganatur.se

